

הגידולים הקדושים בקדושת שביעית

1. שביעית ז, א - כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ... - יש לו שביעית

2. סוכה מ. - עלי קנים ועלי גפנים שגבבן לחובה על פני השדה, לקטן לאכילה - יש בהן משום קדושת שביעית, לקטן לעצים - אין בהן משום קדושת שביעית! - שאני התם, דאמר קרא לכם לאכלה לכם דומיא דלאכלה - מי שהנאתו וביעורו שוה, יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן.

ועצים להסקה תנאי היא, דתנאי: אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה ולא לכבוסה, רבי יוסי אומר: מוסרין. מאי טעמא דתנא קמא - דאמר קרא לאכלה - ולא למשרה, ולא לכבוסה. מאי טעמא דרבי יוסי - אמר קרא לכם - לכם לכל צרכיכם, ואפילו למשרה ולכבוסה. - ותנא קמא, הא כתיב לכם! - ההוא לכם דומיא דלאכלה - מי שהנאתו וביעורו שוה, יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן.

3. רש"י - ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו, דהכי נמי מידרש קרא: והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה, שהנאתו דומה לאכילה.

4. ירושלמי שביעית ז, א - צביעין לאדם מהו שיהא עליהן קדושת שביעית נישמענא מן הדא "לכם" כל שהוא צורך לכם ותני עלה כגון אכילה ושתייה וסיכה וצביעה.

5. רמב"ם שמיטה ה, י - אין מכבסין בפירות שביעית ואין עושין מהם מלוגמא שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא למלוגמא ולא לזילוף ולא להקיא ולא למשרה ולא לכביסה.

הגדרת הנאתו וביעורו שווה

6. רש"י סוכה מ. - שהנאתו וביעורו שוה - כלומר, שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד, כגון סיכה ושתייה והדלקת הנר,

יצאו עצי הסקה שהנאתן אחר ביעורן - משנעשו גחלים אופין בהן, אבל לולב עיקר הנאתו לכבד את הבית, והוא שעת ביעורו וקלקולו, ודמי להנאת אכילה

ולא לכבוסה - שמשעה ששורה הבגדים או הפשתן ביין שעה אחת נתבער ואבד לו, והנאתו אינה עד שילבש הבגדים.

7. רש"י ב"ק קא: - אבל מיני צבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע נמצאו הנאתן וביעורן שוה הלכך חיילא עלייהו שביעית.

בשמים ופרחי ריח

8. שביעית ז, ו - הוורד והכפר והקטף והלוטם יש להם שביעית... רש"א אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי.

9. משנה ראשונה - כל הני לריחא עבידי וכל העשוי לריח שייך ביה שביעית כמו מיני צבעים דהני נמי אם מריח בהן כמו שהן הנאתם קודם ביעורם.

10. חזו"א יד, ט - אין לפשוט מכאן דבשמים יש להם שביעית, דהתם יש להם גם טעם...

11. ירושלמי שביעית ז, א - בשמים מהו שיהא עליהן קדושת שביעית? נשמענא מן הדא: הפרח לבן והאורז אין עליהן קדושת שביעית. חבריא אמרי דר"ש היא, דר"ש אמר אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי. רבי שמואל בשם רבי אבהו תפתר דברי הכל היא בהדא נסורתא (ר"א פולדא: שאינו לא פירי ולא בושם שאינו מריח).

12. חזון איש שביעית יד, ט - ספק בהן רק מחמת תשמישן שתשמישן רק לתענוג ומוגמר לא חשיב שוה לכל נפש, והכא לענין שביעית נמי

בעינן שוה לכל אדם... ולא אפשר שאר בשמים.

13. ר"ש סירלאו - דמי לאכילה דהנייתו וביעורו שווין, אבל בריח בשעת הנייתו ליכא ביעור.

14. ספר השמיטה עמ' לג - והריח גם הוא הנאתו וביעורו שוה, והא דילפינן דומיא דלאכלה שתהא הנאתו וביעורו שוה זהו לאפוקי דבר שהנאתו אחרי ביעורו.

15. ציץ אליעזר ח"ו לג - יש מקום לומר דמכיון דבבבלי לא הוזכרה בעיא זאת של הירושלמי, וכן ברמב"ם לא הוזכר לחוש לה, ש"מ דלא חיישינן לה וס"ל בפשיטות דלא נהגי בה קדושת שביעית מה"ט דלא הוי שוה לכל נפש ואינו סוג מאכל מעיקרו. והכי מצאתי בספר שו"ת ציץ הקדש שמביא הוראה בשם הגאון הגרי"ל דיסקין זצ"ל שהורה לסוחרי האתרוגים בשביעית, דבציורף האתרוגים ישלחו גם בדי הדס ויבליעו דמי אתרוג בהדס עיין שם. הרי דהיה פשוט ליה להגאון ז"ל דבבדי הדס אין קדושת שביעית נוהגת אף על פי שעומדים להריח.

פרחי נוי

16. מאמר מרדכי שביעית, מאמר יג - דעתנו היא בעניין הפרחים, שאפילו אם אינו מחזיק אותם אלא להנות מההסתכלות בהם - חשיבי פרי לגביו, וחייבים לשומרם בקדושת שביעית.

17. ספר השמיטה עמ' לד - וורדים ושושנים ודשאים שאין להם טעם וריח ונטעים לפני הבתים והשערים רק לנוי - נראה שאין להם דין שביעית. ולא דמי לצמח העומד לצביעה, או לצמח ולשמן העומד להדלקה שגם זה רק לראיה, דהתם הנאה זו משמשת את גוף האדם ולצרכיו, משא"כ בדשאים שהם רק להראות בעלמא שאין זו הנאה גופנית.

עצים לריהוט ונוי

18. סוכה מ. - לולב... דשביעית - קדוש, אמאי? עצים בעלמא הוא, ועצים אין בהן משום קדושת שביעית, דתנאי עלי קנים ועלי גפנים שגבבן לחובה על פני השדה, לקטן לאכילה - יש בהן משום קדושת שביעית, לקטן לעצים - אין בהן משום קדושת שביעית! - שאני התם, דאמר קרא לכם לאכלה לכם דומיא דלאכלה - מי שהנאתו וביעורו שוה, יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן. - והאיכא עצים דמשחן דהנאתן וביעורן שוה! - אמר רבא: סתם עצים ולהסקה הן עומדין.

19. רש"י - והא איכא עצים דמשחן - עץ שמן, שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו באבוקות, והוי הנאתו וביעורו שוה, נימא השתא מיהא אם לקטן להדלקת אורה - דנהגא בהו שביעית. ומשני: סתם עצים - של היסק להסקה ניתנו לבריות, וסתמן לאו להאי קיימו, הלכך, לא נחתא בהו קדושת שביעית מעיקרא ואפילו לקטן להאיר.

20. ר"י קורקוס שמיטה ח, י - והיינו בעצים דהסקה דלא הוו הנאתן בשעת ביעורן ולא דמי לאכילה אבל לולב שעקרו לכבד את הבית קאי הוי להנאתו בשעת ביעורו והוי דומיא דלאכלה.

21. ריטב"א סוכה שם - ומהדרינן סתם עצים להסקה הם עומדין. פי' ובתר רובא אזלינן ושרינן אפילו מיעוטי דקיימי למשחן שלא חלק הכתוב בהם.

22. פירוש המשנה לרמב"ם סוכה ג, ט - הלולב מותר למכרו לפי שהוא כעצים ואין קדושת שביעית חלה עליו.

23. ספר השמיטה עמ' לג - צמחים הנטועים למצוה כגון: לולב הדס וערבה, אין להם קדושת שביעית, דמצוות לאו להינות נתנו.

24. ספר קטיף שביעית - הגר"מ אליהו העיר שאם ההנאה מההסקה

היא בשעת הבערה ולא דווקא מהגחלים - יש קדושת שביעית בעצים אלו.

25. חזון איש שביעית יג, ח - יש לעיין למה אין נותנין תבן של שביעית לתוך הכר, והלא הנאתו וביעורו שווה? תבן שנתנו בכר בטל שיעקר קדושתו מדין מאכל בהמה דסתמו עומד לכך, וכין שנעשה כלי פרח מיניה שם מאכל... ובזה יש ליתן טעם שאין פשתן קדוש בקדושת שביעית דכיון שעשאו בגד בטל ליה כיון שנשתנה והוי כתבן בכר, ולא דמי ללולבין שעשאו מטאטא. וטעם זה צריך נמי לעצים העומדין לבנין ולעשות כלים, ומשמע דגם אלו לא קדשי.

מאכל בהמה / אופן ייעוד הגידול

26. רמב"ם שמיטה ז, יג - כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם או מאכל בהמה או ממין הצובעין ... יש לו ולדמיו שביעית.

27. שביעית ה, א - וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה חשב עליו לעצים הרי הוא כעצים.

28. רמב"ם שמיטה ז, יד - וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו ממין הצובעים, הואיל ואינו לעצים יש לו ולדמיו שביעית.

29. השגת הראב"ד - וכל שאינו מיוחד וכו' עד הואיל ואינו לעצים יש לו ולדמיו שביעית. א"א אי אפשר לזה בלא שיבוש שאם אינו ממאכל אדם ולא ממאכל בהמה ולא ממין הצובעים ואינו לעצים הרי הוא תלוי במחשבה.

30. משנה ראשונה שביעית ח, א - אינה קושיא דלענין חומרי אדם ובהמה תלי במחשבה, אבל לענין שביעית כל שאינו לעצים יש לו שביעית.

31. הערות לקטיף שביעית - מסתבר שגדר "בהמה" לענין זה אינו גמלים, האוכלים גם קוצים, ובעלי חיים בגן החיות. אלא בעלי חיים שגידולם נפון, כמו פרות, כבשים, עיזים ותרנגולות. לא די בכך שבעלי חיים יכולים לאכול אותו, אלא צריך שמין זה ישמש בפועל למאכל בעלי חיים שגידולם נפון.

32. הגרש"ז אויערבך (תשובת המצוטטת במשנת יוסף א, ל) - נלע"ד דודאי מסתבר כדבריו דכיון דבזה"ז אין רגילין כלל לכבד את הבית בלולבים ואין נוטעין אותן כלל אדעתא דהכי דאין נוהג בהם קדושת שביעית. ומ"ש לפקפק בזה עפ"י דברי ידידי הגאון מוהר"ש ואזנר שליט"א לענ"ד צ"ע טובא וחושבני שאף אם נחשוש לדבריו דדבר שמצד עצמו ראוי למאכל בהמה אינו נפקע משביעית אלא א"כ חישוב עליו לעצים, אבל לא במה שאין מקפידין עליו סתם לזרוקו, מ"מ כל זה דוקא בדבר שיש ע"ז שם אוכל ואף שזה רק לבהמה מ"מ אפשר דבשביעית גם אוכל בהמה חשוב הוא, אבל אם נחשוש לכך גם במה שראוי לכיבוד הבית וכדומה הרי אין לך עץ שאינו ראוי להשען עליו או לעשותו בית יד למטאטא וכדומה...

אך עיקר דברי ידידי הגאון הנ"ל אינם נראים לענ"ד, שהרי מסתבר דבשביעית צריכים להתחשב לא רק עם בהמות שבבית אלא גם עם עוף השמים וחיות שבשדה, וכיון שכן אמאי לא נוהג שביעית בכל מיני עלין וקליפין, דהא מ"מ איכא ודאי חיות כאלה שהם כן אוכלין אותן... גם נקטינן דבפירוש נוי לא נוהג שביעית ואע"פ שראויין ודאי לבהמות או לחיות ועופות.

ובעיקר הדבר נראה כיון דמקרא דוהיתה לכם לאכלה ילפינן שצריכים לאכול כדרך אכילה, ה"ה נמי דאית לן למימר דקרא דלאכלה לא נאמר אלא על דברים שרגילים לאכלן ולא על מה שרגילים לזרוק לאשפה.